

accipiat: quæsitum est utrum obligetur fidejussor, quasi in minus: an non obligetur, quasi in aliud? nobis in eo videtur dubitatio esse, usufructus pars²¹ rei sit, an proprium quiddam: sed cum usufructus fundi jus est, incivile est fidejussorem ex sua promissione non teneri. — § 5. Adeo a²² servo potest fidejussor accipi, ut ipse quoque dominus in id, quod sibi debetur, fidejussorem ab eo recte accipiat: quem fidejussorem etiam ab eo ipso servo interrogari nihil impedit. — § 4. Si a furioso stipulatus fueris, non²³ posse te fidejussorem accipere certum est: quia non solum ipsa stipulatio nulla intercessisset, sed ne negotium quidem ullum gestum intelligitur. Quod si pro furioso jure obligato fidejussorem accipero, tenetur fidejussor²⁴. — § 8. Id quod vulgo dictum est, *maleficiorum fidejussorem accipi non posse*, non sic intelligi debet ut in penam furti is, cui furtum factum est, fidejussorem accipere non²⁵ possit; nam *venas²⁶ ob maleficia solvi, magna ratio suadet*: sed ita potius, ut qui cum alio, cum quo furtum admisit, in partem, quam ex furto sibi restitui desiderat, fidejussorem obligare non possit; et qui alieno hortatu ad furtum faciendum provectus est, ne in furti pena ab eo qui hortatus est, fidejussorem accipere possit; in quibus casibus illa ratio impedit fidejussorem obligari: quia scilicet in nullam rationem adhibetur fidejussor, cum flagitiosæ²⁷ rei societas coita nullam vim habet.

71. PAULUS, lib. 4. Questionum.

Granius Antoninus pro Julio Pollione et Julio Rufo pecuniam mutuam accipientibus, ita ut duo rei ejusdem debiti fuerint, apud Aurelium Palmam mandator exstitit; Julii bona ad fiscum venerunt; similiter et creditor fiscus successerat: mandator allegabat se liberatum jure confusionis, quia fiscus tam creditori, quam debitori successerat. Et quidem, si unus debitor fuisset, non dubitabam, sicut fidejussorem, ita et mandatorem liberatum esse; quamvis enim, iudicio convento²⁸ principali debitor, mandator non liberetur, tamen ubi successit creditor debitori, veluti solutionis jure sublata obligatione, etiam mandator liberatur: vel quia *non potest vro eodem apud eundem quis mandator esse*: Sed cum duo rei promittendi sint, et alteri heres exstitit creditor, justa dubitatio est, utrum alter quoque liberatus est, ac si soluta fuisset pecunia: an persona tantum exempta, confusa obligatione? Et puto, *aditione²⁹ hereditatis, confusione obligationis eximi personam: sed et accessiones³⁰ ex ejus persona liberari propter illam rationem, quia non possunt pro eodem³¹ apud eundem obligati esse*; ut quemadmodum incipere alias non possunt, ita nec remaneant. Igitur alterum reum ejusdem pecunie non liberari; et per hoc nec fidejussorem vel mandatorem ejus: plane quia is mandati iudicio eligere potest vel creditorem, competituram ei exceptionem doli mali, si cõperit conveniri; cum altero autem reo vel in solidum, si non fuerit societas, vel in partem, si socii fuerint, posse creditorem agere; quod si creditor fidejussori heres fuerit, vel fidejussor³² creditori: puto convenire, confusione obligationis non liberari reum. — § 1. Si ponamus unum ex reis promittendi pactum esse, ne a se peteretur, deinde mandatorem solvisse: mandati iudicio convenire potuit etiam eum, cum quo pactum est; non enim pactum creditoris tollit alienam actionem. — § 2. Placet mandatorem teneri, etiam si feneratoro creditori mandat pecuniam credere.

72. GAIUS, lib. 3, de Verborum obligationibus.

Si fidejussori sub conditione obligato, *si navis ex Asia venerit*, quem sub hoc modo accipi, *ut usque ad tempus vitæ suæ duntaxat obligaretur*, pendente conditione acceptum latum fuerit: et si fidejussor adhuc pendente conditione mortuus fuerit, confestim a reo petere possum; quia existens conditio neque obligationem in personam jam mortui efficere, neque acceptilationem confirmare possit.

75. PAULUS, lib. 76, ad Edictum.

Cum procurator in rem agebat, cautionem dederat, *ratam rem dominum habiturum*; postea victo eo, dominus reversus, iterum de eadem re agitabat; et cum reus haberet possessionem, [et] noluit eam restituere, et ideo magno condemnatus est: in amplius fidejussores non tenentur; hoc enim non debet imputari fidejussoribus, quod ille propter suam poenam præstitit.

21. L. 4, supr. de usufr. l. 66, § 6, supr. de legat. 2. — 22. L. 56, § 1, supr. h. t. — 23. L. 6, in fin. supr. de verb. oblig. — 24. L. 45, supr. h. t. — 25. L. 8, § 5; L. 56, in fin. supr. eod. — 26. L. 27, § 4, supr. de pact. l. 51, § ult. vers. quod si quis supr. ad leg. Aquil. l. 14, C. de pen. — 27. L. 57, supr. pro socio; l. 35, § 2, supr. de contrah. empt. l. 1, § 14, supr. de tutel. et ration. — 28. L. 8, § 5; l. 13, in fin. supr.; l. 23, l. 28, C. h. t.; l. 27, in fin. supr. mandati; l. 116, supr. de verb. oblig.; l. 21, l. 84, infr. de solution. — 29. L. 8, § 2, infr. d. t. — 30. L. 43, infr. d. t. — 31. L. 21, § 3; l. 86, § 1, supr. h. t.; l. 19, in

TIT. II.

DE NOVIATIONIBUS, ET DELEGATIONIBUS.

1. ULPIANUS, lib. 46, ad Sabinum.

Novatio est prioris debiti in² aliam obligationem vel civilem vel naturalem transfusio atque translatio: hoc est, cum ex precedenti causa ita nova constituatur, ut prior perimatur. *Novatio* enim a novo novem accipit, et a nova obligatione. — § 1. Illud non interest, qualis³ processit obligatio: utrum naturalis, an civilis, an honoraria: et utrum verbis, an re, an consensu; qualiscunque igitur obligatio sit, quæ præcessit, novari verbis potest: dummodo sequens obligatio aut civiliter teneat, aut naturaliter: utputa si⁴ pupillus sine tutoris auctoritate promiserit.

2. Idem, lib. 48, ad Sabinum.

Omnes⁵ res transire in novationem possunt; quodcumque enim si ve verbis contractum est, si ve non verbis, novari potest, et transire in verborum obligationem ex quacunque obligatione: dummodo sciamus novationem ita demum fieri, si⁶ hoc agatur, ut novetur obligatio: cæterum, si non hoc agatur, duæ erunt obligationes.

3. POMPONIUS, lib. 1, ad Sabinum.

Cui bonis interdictum est, novare obligationem suam non potest, nisi meliorem suam conditionem fecerit.

4. ULPIANUS, lib. 5, ad Sabinum.

Si usufructus debitorem meum delegavero tibi, non novetur obligatio mea: quamvis exceptione doli, vel in factum tutus debeat esse adversus me is, qui delegatus fuerit; et non solum donec maneat ejus usufructus, cui delegavi; sed etiam post interitum ejus videbimus: quia etiam hoc incommodum sentit, si post mortem meam maneat ei usufructus; et hæc eadem dicenda sunt in qualibet obligatione personæ coherenti.

5. Idem, lib. 34, ad Sabinum.

In diem obligatio novari potest, et⁷ prius quam dies advenit. Et generaliter constat, et stipulatione in diem facta novationem contingere: sed non statim ex ea stipulatione agi posse, antequam⁸ dies venerit.

6. Idem, [lib. 46, ad Sabinum].

Si ita fuero stipulatus, *Quanto minus a Titio debitor exegissem, tantum fidejubes*? non fit novatio: quia⁹ non hoc agitur, ut novetur. — § 1. Cum pecuniam mutuam dedit quis sine stipulatione, et ex contentis fecit stipulationem: unus contractus est¹⁰. Idem erit dicendum, et si ante stipulatio facta est, mox pecunia numerata sit.

7. POMPONIUS, [lib. 24, ad Sabinum].

Cum enim pecunia mutua data stipulamur, non puto obligationem numeratione nasci, et deinde eam stipulatione novari: quia id agitur, ut sola stipulatio teneat; [et] magis implendæ stipulationis gratia numeratio intelligenda est fieri.

8. ULPIANUS, [lib. 46, ad Sabinum].

Si Stichum dari stipulatus fuerim, et cum in moram promissor esset, quominus daret, rursus eundem stipulatus fuero: desinit periculum ad promissorem pertinere, quasi mora purgata. — § 1. Legata vel fideicommissa si in stipulationem fuerint deducta, et hoc actum, ut novetur: fiet novatio; si quidem pure vel in diem¹¹ fuerint relicta, statim: si vero sub conditione¹², non statim, sed ubi conditio extiterit. Nam et alias qui in diem stipulatur, statim novat, si hoc actum est: cum certum sit diem quandoque venturum; at qui sub conditione stipulatur, non statim novat, nisi conditio extiterit. — § 2. Si quis ita stipulatus a Seio sit, *Quod a Titio stipulatus fuero, dare spondes?* an, si postea a Titio stipulatus sim, fiat novatio, solusque teneatur Seius? et ait Celsus novationem fieri: si modo id actum sit, ut novetur; id est, ut Seius debeat quod Titius promisit: nam eodem tempore, et impleri prioris stipulationis conditionem, et novari ait: eoque jure utimur. — § 3. Idem Celsus ait, *judicatum solvi* stipulatione actionem iudicati non novari; merito: quia hoc solum agitur ea stipulatione, ut fidejussoribus cautum sit; non ut ab obligatione iudicati discalatur. — § 4. *Si decem, quæ mihi Titius [debet]¹³, aut decem, quæ Seius debet*, a Tertio stipulatus fuero: putat Marcellus neutrum li-

pr. supr. ad Sc. Vellei. — 32. d. l. 21, § 3. — Tit. II. — 1. Lib. 8, C. 42; § 5, Inst. quib. mod. tollitur oblig. — 2. L. un. C. etiam ob chirographarium. — 3. L. 2, infr. h. t. — 4. Obv. L. 41, supr. de condit. indeb. l. 59, supr. de oblig. et act. — 5. L. 4, supr. de transact. — 6. § 5, Inst. quib. mod. toll. oblig. — 7. L. 8, § 1, infr. h. t. — 8. L. 47, supr. de verb. oblig. — 9. L. 8, § 2, infr. h. t. — 10. L. 7, infr. eod.; l. 126, § 2, vers. superest supr. de verb. oblig. — 11. L. 5, supr. h. t. — 12. L. 14, § 1, infr. eod. — 13. L. 56, infr. eod.

berari: sed Tertium eligere posse, pro quo decem solvere velit. — § 5. Si ab alio promissam sibi dotem, maritus ab uxore, dotis nomine, stipulatus sit: non duplicari dotem, sed fieri novationem placet, si hoc actum est; quid enim interest, ipsa, an alius quilibet promittat? quod enim ego debeo, si alius promittat, liberare¹⁴ me potest, si novationis causa hoc fiat: si autem non novandi animo hoc intervenit, uterque quidem tenetur, sed altero solvente alter liberatur; non tamen si quis stipuletur, quod mihi debetur, aufert¹⁵ mihi actionem, nisi ex voluntate¹⁶ mea stipuletur: liberat autem me is qui quod debeo promittit, etiam si nolim¹⁷.

9. Idem, lib. 47, ad Sabinum.

Si pupillus sine tutoris auctoritate rem salvam fore stipulatus, pubes factus, ratam stipulationem habuerit novandi causa: tollitur tutelæ actio; si non habuerit ratum, licet tutelæ egisset, habet tamen adhuc ex stipulatu actionem: sed iudex tutelæ non aliter condemnare debet, quam si ex stipulatione liberatio fieret. — § 1. Qui *sub conditione stipulatur, quæ omnimodo exstatura est*, pure¹⁸ videtur stipulari. — § 2. Qui¹⁹ *actum stipulatur*, deinde *iter*, nihil agit. Item usufructum stipulatus, si usum stipuletur, nihil agit. Sed qui iter stipulatus actum postea stipuletur, aliud magis stipulatur: aliud est enim iter, aliud actus.

10. PAULUS, [lib. 41, ad Sabinum].

Cui recte solvitur, is etiam novare potest²⁰, excepto eo, si mihi aut Titio stipulatus sim: nam Titius²¹ novare non potest, licet recte ei solvitur.

11. ULPIANUS, [lib. 27, ad Edictum].

Delegare est vice sua alium reum dare creditori, vel cui jusserit. — § 1. Fit autem delegatio vel per stipulationem²² vel per litis contestationem²³.

12. PAULUS, lib. 31, ad Edictum.

Si quis delegaverit debitorem qui doli mali exceptione tueri se posse sciebat, similis videbitur ei qui donat: quoniam remittere exceptionem videtur. Sed si per ignorantiam promiserit creditori, nulla quidem exceptione adversus creditorem uti poterit; quia ille suum²⁴ recepit: sed is qui delegavit, tenetur²⁵ conditione vel incerti, si non pecunia soluta esset, vel certi, si soluta esset: et ideo cum ipse præsterit pecuniam, aget mandati iudicio.

13. ULPIANUS, [lib. 38, ad Edictum].

Si non debitorem quasi debitorem delegavero creditori meo, exceptio locum non habebit: sed conditio²⁶ adversus eum qui delegavit, competit.

14. Idem, lib. 7 Disputationum.

Quotiens²⁷ quod pure debetur, novandi causa sub conditione promittitur, non statim fit novatio, sed tunc demum, cum conditio extiterit. Et ideo si forte Stichus fuerit in obligatione²⁸, et pendente conditione decesserit²⁹, nec novatio continget: quia non subest res eo tempore, quo conditio impletur. Unde Marcellus, etsi post moram³⁰ Stichus in conditionalem obligationem deductus sit, purgari moram, nec in sequentem deduci obligationem, putat. — § 1. Sed si, quod sub conditione debetur, pure quis novandi causa stipuletur: nec nunc quidem statim³¹ novat, licet pura stipulatio aliquid egisse videatur; sed tunc novabit, cum extiterit conditio: etenim existens conditio primam stipulationem committit, commissamque in secunda transfert. Et ideo si forte persona promissoris pendente conditione fuerit deportata³², Marcellus scribit, ne quidem existente conditione ullam contingere novationem: quoniam nunc, cum extitit conditio, non est persona quæ obligetur.

15. JULIANUS, [lib. 13 Digestorum].

Si creditor penam stipulatus fuerat, si ad diem pecunia soluta non esset: novatione facta non³³ committitur stipulatio.

16. FLORENTINUS, [lib. 8 Institutionum].

Servus³⁴ nec peculiarem quidem obligationem citra voluntatem domini novare potest: sed adjecti potius obligationem, quam pristinam novat.

17. ULPIANUS, [lib. 8, ad Edictum].

Delegare scriptura, vel nutu, ubi dari non potest, debitorem suum quis potest.

14. L. 1, § pen. supr. de exercit. set. — 15. L. 25, infr. h. t. — 16. L. 20, in pr. infr. eod. — 17. L. 25, infr. de solution. — 18. L. 7, in fin. supr. de verb. oblig. — 19. L. 58, supr. d. t. — 20. L. 10, in fin. l. 11, supr. de pact. immo vide l. 16; l. 25, infr. h. t.; l. 27, in pr. supr. de pact. — 21. L. 16, infr. de solution. — 22. L. 1, C. h. t. — 23. L. 3, C. eod. fac. l. 29, infr. eod.; l. 25, infr. de solution. — 24. L. 44, supr. de condit. indeb. — 25. L. 5, § 2, supr. de doli mali et met. except. — 26. d. § 5. — 27. L. 20, in fin. supr. de pact. § 3, vers. sed si eadem. Inst. quib. mod. toll. oblig. — 28. L. 72, § 1, infr. de solution.; l. 56, in fin. supr. de verb. oblig. — 29. L. 31, in pr. infr. h. t. — 30. d. l. 72, § 1. — 31. L. 8, § 1, supr. h. t. — 32. L. 47, in pr. supr. de fidejuss. — 33. L. 113, in pr. supr. de verb. oblig. — 34. L.

18. PAULUS, lib. 57, ad Edictum. Novatione legitime facta, liberantur hypotheecæ et pignus³⁵, usura³⁶ non currunt.

19. Idem, lib. 69, ad Edictum.

Doli exceptio quæ poterat deleganti opponi, cessat³⁷ in persona creditoris cui quis delegatus est. Idemque est, et in cæteris similibus exceptionibus: imo et in ea quæ ex senatusconsulto filiofamilias datur; nam adversus creditorem, cui delegatus est ab eo qui mutuum pecuniam contra senatusconsultum dederat, non utetur exceptione: quia nihil in ea promissione contra senatusconsultum fit: tanto magis, quod hic nec solum petere potest. Diversum est in muliere quæ contra senatusconsultum promisit: nam et in secunda³⁸ promissione intercessio est. Idemque est in minore qui circumscriptus delegatur: quia si etiam nunc minor est, rursus circumvenitur; diversum, si jam excessit ætatem viginquingue annorum: quamvis adhuc possit restitui adversus priorem creditorem. Ideo autem denegantur exceptiones adversus secundum creditorem, quia in privatis contractibus et pactionibus non facile scire petitor potest, quid inter eum, qui delegatus est, et debitorem actum est: aut etiam si sciat, dissimulare debet, ne curiosus videatur; et ideo merito denegandum est adversus eum exceptionem ex persona debitoris.

20. Idem, [lib. 72, ad Edictum].

Novare possumus aut ipsi, si sui juris sumus; aut per alios, qui voluntate³⁹ nostra stipulantur. — § 1. Pupillus⁴⁰ sine tutoris auctoritate non potest novare: tutor⁴¹ potest, si hoc pupillo expediat; item procurator omnium bonorum.

21. POMPONIUS, lib. 1, ex Plautio.

Si debitorem meum jussero tibi solvere, non statim tu etiam stipulando id novare possis: quamvis debitor solvendo tibi liberaretur.

22. PAULUS, lib. 14, ad Plautium.

Si quis absente me a debitore meo stipulatus est novandi animo, ego postea ratum habuero: novo obligationem.

23. POMPONIUS, lib. 3, ex Plautio.

Filius patris actionem ignorantæ⁴² eo novare non potest.

24. Idem, lib. 8, ex Plautio.

Novatio non potest contingere ea stipulatione quæ non committitur. Nec huic contrarium est, quod, si stipulatus a Titio fuero novandi animo sub conditione quod mihi Sempronius debet, et pendente conditione Titius decesserit, quamvis ante aditam hereditatem conditio extiterit, novatio fieret: hic enim morte promissoris non extinguitur stipulatio, sed transit ad heredem cujus personam⁴³ interim hereditas sustinet.

25. CELSUS, lib. 1 Digestorum.

Non ideo⁴⁴ novare veterem obligationem quisquam recte potest, quod interdum recte ei solvitur; nam et his, qui⁴⁵ in nostra potestate sunt, quod ab his creditum est, recte interdum solvitur: cum nemo eorum⁴⁶ per se novare priorem obligationem jure possit.

26. Idem, lib. 3 Digestorum.

Si is, cui decem Titius, quindecim Seius debebat⁴⁷, ab Attio stipulatus est, *quod ille aut quod ille debeat, dari sibi*: novatum utrumque non est; sed in potestate Attii est, pro quo velit, solvere, et eum liberare: fingamus autem ita actum, *ut alterutrum daret*: nam aliquo utrumque stipulatus videtur; et utrumque⁴⁸ novatum, si novandi animo hoc fiat.

27. PAPINIANUS, lib. 3 Responsorum.

Emptor cum delegante venditore pecuniam ita promittit, *Quidquid ex venditio dare facere oportet*, novatione secuta, usuras⁴⁹ neutri post insecuti temporis debet.

28. Idem, [lib. 2 Definitionum].

Fundum Cornelianum stipulatus, *quanti fundus est*, postea⁵⁰ stipulor; si non novandi animo secunda stipulatio facta est, cessat novatio: secunda vero stipulatio tenet, ex qua non fundus, sed pecunia debetur. Itaque si reus promittendi fundum solvat, secunda stipulatio jure non

25, infr. h. t.; l. 19, in fin. infr. de solution. — 35. L. 11, § 1, supr. de pignorat. l. un. C. etiam ob chirograph. — 36. L. 27, infr. h. t. — 37. L. 13, supr. eod. — 38. L. 8, § 2, supr. ad Sc. Vellei. — 39. L. 8, in fin. supr. h. t. — 40. L. 15, infr. de solution. — 41. L. 29, supr. de admim. et perit. tut. — 42. L. 8, in fin. supr. h. t. — 43. Obv. l. 31, in fin. supr. de hered. instit. sed jure l. 28, in fin. supr. de stipul. error. l. 138, in pr. infr. de reg. jur. — 44. L. 27, in pr. supr. de pact. immo vide l. 10, supr. h. t. — 45. L. 16, supr. eod. — 46. Excip. L. ult. in pr. infr. eod. — 47. L. 8, § 4, supr. eod. — 48. L. 32, infr. eod. — 49. L. 18, in fin. supr. eod. — 50. L. 29, in pr. supr. de verb. oblig.

